

Прегледни рад

Примљено: 26. 5. 2015.

UDK 323.28:28](497)

Ревидирана верзија: 11. 10. 2015.

Одобрено за штампу: 28. 6. 2016.

ГЕНЕЗА РАДИКАЛНОГ ИСЛАМИЗМА НА БАЛКАНУ

Стеван Стевчић

Министарство унутрашњих послова Републике Србије, Жандармерија,
Ниш, Србија

stevan.stevcic@gmail.com

Апстракт

У процењивању регионалне рефлексije појединих глобалних феномена, а када говоримо о ширењу идеологије радикалног исламизма, Балкан је простор коме је неопходно посветити одговарајућу пажњу. Његов географски положај, историјско наслеђе и актуелни друштвени и политички процеси који се на овом простору одвијају указују на потенцијал за стварање солидне основе за деловање радикалних исламиста, које би могло да прелази регионалне оквире. Глобална тенденција пораста активизма међу муслиманима, али и оружани сукоби на простору бивше СФРЈ, допринели су укореењивању идеологије радикалног исламизма, која представља идеолошку основу различитих облика политичког насиља. У врло широком дијапазону деловања радикалних исламиста, у актуелном тренутку се по друштвеној опасности посебно издваја упућивање њихових следбеника у оружани конфликт у Сирији и Ираку, што може имати далекосежне негативне последице. Сузбијање утицаја ове идеологије могуће је искључиво планским деловањем свих релевантних субјеката, на ширем друштвеном плану.

Кључне речи: Балкан, Босна и Херцеговина, Косово и Метохија, радикални исламизам, исламистички тероризам.

THE GENESIS OF RADICAL ISLAMISM IN THE BALKANS

Abstract

The Balkans is an area which should be appropriately addressed to while assessing the regional reflection of a global phenomenon and talking about the expansion of the ideology of radical Islamism. Its geographical position, historical heritage and current social and political processes that are taking place in this area, indicate the potential for creating a solid foundation for the operation of radical Islamists, which could exceed the regional framework. The global trend of increasing activism among Muslims, as well as the armed conflicts in former Yugoslavia, have contributed to entrenching the ideology of radical Islamism, which is the ideological basis of various forms of political violence. In a very wide range of action of radical Islamists at the current moment, considering the social danger in particular, the sending of their followers into armed conflicts in Syria and Iraq stands out, which could have far-reaching negative consequences. Suppressing

the influence of this ideology is possible only by introducing planned operations of all relevant stakeholders at the broader social context.

Key words: Balkans, Bosnia and Herzegovina, Kosovo and Metohija, radical Islamism, Islamist terrorism.

УВОД

Балкан, како се уобичајено у скраћеној форми назива Балканско полуострво, један је од многих топонима на карти Европе. Исто-времено је једна од ретких одредница око које постоји приличан степен неслагања по питању тога шта она тачно обухвата и које све државе могу да се назову балканским. И поред тога, ништа у том имену не указује на то да се ради о простору који је у прошлости, а и данас, био место сусрета, али и честих судара, различитих идеологија, друштвено-политичких система, религија и култура. Велике силе некадашњих епоха и данашњице су на овој „ветрометини цивилизација”, при чему је „од свих објективних елемената који одређују цивилизације обично најважнија религија” (Hantington, 2000, стр. 45), често налазили поводе којима су прикривали праве узроке свога деловања, које је за мале балканске народе углавном било погубно, посебно ако се посматра дугорочно. С друге стране, вође тих истих балканских народа биле су прилично несналажљиве у комплексним међузависним релацијама светске политике које су им биле неразумљиве. Групација балканских држава које су се кроз серију устанака и ратова у XIX и XX веку, као и уз помоћ мирнодопске дипломатске активности, избориле за независност од турске империје са својим оријенталним пртљагом покушавале су да досегну европске хоризонте иако ни саме нису имале најјаснију представу шта да очекују иза недостижне линије. Насупрот њима, балкански народи који су се налазили под влашћу Хабзбуршког двора су после пропасти Аустроугарске царевине, тежећи да формирају своје националне државе, на све начине желели да избегну етикету припадности балканском простору. Док је у процесу продора ислама оличеног у Отоманској империји Балкан био предстража хришћанске Европе и капија за упад у њу, за саме Европљане је овај простор представљао почетак мистичног и дивљег Оријента. Ствар је у томе што је сама чињеница да је нешто означено као оријентално подразумевала већ изговорен вредносни суд, а у случају народа који су насељавали пропалу Отоманску империју и имплицитни програм акције (Said, 2008, стр. 277). Између та два виђења овог простора, он се у социолошком смислу обликовао под утицајем дијаметрално супротних концепата, углавном наметаних од стране субјеката ван балканског друштвеног оквира.

Многа питања од глобалног значаја имају своју регионалну рефлексију на Балкану, где су прожета комплексним релацијама које владају различитим сегментима балканских друштава. Једно од таквих питања јесте и феномен радикалног исламизма, који се, барем у ширем јавном мњењу, актуелизовао у последњих неколико деценија. Радикални исламизам као идеологија и исламистички тероризам као сложени облик политичког насиља и једно од средстава остваривања циљева те идеологије – долазе у жижу интересовања након терористичких напада на САД и снимака рушења облакодера Светског трговинског центра и Пентагона, симбола финансијске и војне моћи Сједињених Држава. Овај, како га Бодријар (Jean Baudrillard) назива, „апсолутни догађај” (Бодријар, 2007, стр. 7) представљао је преседан након кога исламистички тероризам добија глобални карактер и крупним корацима ступа на геополитичку сцену.

Глобалну слагалицу радикалног исламизма чини мноштво регионалних делова, чије се локално деловање уклапа у ширу слику циљева чијем остварењу исламисти теже на глобалном нивоу. Да ли је Балкан један од делова ове слагалице и нека врста исламистичког „тројанског коња” за Европу или, баш насупротив, представља простор који би, без обзира на тешко историјско наслеђе, које „не подразумева активан процес свесног избора међу елементима сачуваним из прошлости, већ се односи на све што се сачувало” (Тодорова, 2006, стр. 23) могао бити модел „суживота цивилизација”? Сигурно да је одговор на ово питање прилично тешко дати, ако је то уопште и могуће, а да он не представља једнострану и површну прокламацију која зависи од одређених политичких циљева субјекта који је износи. Овај чланак није производ амбиције да се да дефинитиван одговор на ово питање, већ да се изнесу виђења појединих фактора која би на њега могла да утичу. У том циљу, биће представљена генеза радикалног исламизма на Балкану, као и преглед појединих догађаја који указују на остварени утицај ове идеологије у друштву.

ПОЈМОВНИ АПАРАТ

Предмет овог чланка је, сам по себи, прилично актуелан, што за собом последично повлачи снажно сучељавање међу онима који га проучавају или се њиме баве у другим друштвеним сферама. Томе додатно доприноси непостојање једног општеприхваћеног појмовног апарата у вези са феноменима који се у савременом свету везују за исламску религију. Не искључујући могућност евентуалног погоднијег именовања појединих феномена, али делећи мишљење „да је адекватно именовање (означавање) предуслов истински научног представљања, изучавања и спознаје именованог (означеног)” (Танасковић, 2010б, стр. 6), у наставку овог дела чланка ће бити објашњени појмови који се у чланку користе, као и разлози њиховог коришћења.

С једне стране, имамо потпуно неутемељену и крајње поједностављену генерализацију која тежи поистовећивању ислама, који је трансисторијски, транснационални и транскултурни феномен, са савременим феноменима као што је тероризам, при чему не постоји ни опште прихваћена дефиниција овог потоњег. Ово је карактеристично за ставове изнете у текстовима, првенствено на Западу, новинарског и квазинаучног карактера, „изразито склоним поједностављеним пројекцијама и олаким уопштавањима на основу парцијалних и стереотипно једностранних увида у политичку димензију сложеног феномена ислама” (Танасковић, 2010а, стр. 241). Другу крајност представља потпуно порицање ислама као религијског система у чијем окриљу се развијају идеологије, које као један од основних начина остваривања својих циљева користе тероризам и друге облике политичког насиља тражећи управо у самом исламу, као свом изворном ауторитету, оправдања за њихово коришћење. Заговорници оваквих ставова олако пренебрегавају чињеницу да су извршиоци значајне већине терористичких аката радикалне исламистичке групе и организације иако то никако не значи непостојање других фактора, са одсуством религијског карактера, који на то утичу.

„Право питање, требало би, чини се, да гласи: Располажу ли данас западни, хришћански (или „постхришћански”) и муслимански свет узајамно препознатљивим, комуникативним и схватљивим концептуалним средствима која би могла осигурати хеуристички плодносни двосмерни проток релевантних информација и сазнања? Одговор би, из више разлога, тешко могао да буде потврдан.” (Танасковић, 2010а, стр. 241)

Свакако да је код овог комплексног проблема неопходан изнијансиран приступ, без генерализације која нуди лаке одговоре, али не омогућава суштински помак у разумевању, како научном тако и оном које се одвија на нивоу опште усвојене друштвене комуникације. Због свега тога је тежња ка коришћењу што прецизнијег појмовног апарата израз одговорности, узимајући у обзир глобалну важност предмета које они одређују.

Један од појмова који се налази у широкој употреби јесте и исламизам. Шепард (Shepard William) њега објашњава као „идеологију која води друштво као целину и која учи да закон мора бити усклађен са исламским шеријатом” (Шепард, 1996, стр. 40). У овом чланку, исламизам ће означавати политичку идеологију засновану на исламу као религијском учењу која тежи преуређењу друштва у складу са интерпретацијама ислама онога ко је у конкретном случају спроводи, при чему тај политички активизам може имати различите организационе облике и појавне видове. Само преуређење подразумева већи степен увођења и примене исламског права (шеријата) и учења у политичким институцијама и друштвеним односима. При-

мер за политичко деловање које се темељи на исламистичким начелима може бити турска Партија правде и развоја, која је након доласка на власт, деловањем кроз институције система, тежила да званично секуларну Републику Турску приближи њеним исламским коренима, одступајући тако од Ататурковог наслеђа. Претходно наведени пример је показатељ да је могућа политичка борба за остваривање исламистичких циљева која ни у једном свог сегменту не излази из оквира одређених позитивним законодавством. Додавањем описног придева *радикални*, ствара се синтагма „радикални исламизам”, која указује на деловање које зарад остваривања исламистичких циљева може укључивати и примену различитих облика политичког насиља. Сходно томе, разлику између исламизма и радикалног исламизма би представљали спремност и пристајање њихових протагониста на насиље, које је са њиховог аспекта легитимно. У пракси је ову границу често тешко повући, поготово код оних субјеката који насиље не примењују, али га различитим аргументима оправдавају.

„Исламистички тероризам” је синтагма сачињена од две речи, при чему не постоји њихово општеприхваћено значење, већ је оно предмет широке полемике. Дилема и дискусија око придева исламистички/исламски у обележавању тероризма као сложеног облика верски заснованог политичког насиља присутна је у великој мери. Схватајући исламизам као политичку идеологију засновану на редукованој интерпретацији и примени ислама, који је и теоријски и по упливу у различите сфере живота далеко шири од исламизма, а тероризам као једно од средстава за остваривање идеологије исламизма, придев *исламистички* је погоднији за употребу, те се као такв користи у овом чланку.

Иако је питање непостојања општеприхваћене дефиниције тероризма актуелно и предмет широке полемике, на овом месту се њиме нећемо детаљније бавити, јер би то захтевало далеко више простора.

„Проблем је у томе што постоје бројне, уврежене а нејасне, и при том још и међусобно спорне колоквијалне представе о томе шта је тероризам.” (Симеуновић, 2009, стр. 17).

У оквиру поменутих представа, а углавном саображених властитим интересима и њима прилагођеном моделовању стварности, тероризам се често уско циљно појмовно одређује. Поред наведених, могу се навести и додатни фактори који отежавају одређивање тероризма, а у које спада и то да је тероризам тајна активност, што спречава потпуни увид у овај феномен; промена значења овог термина током историје; демонизовање термина тероризма услед политичког естетизирања; подвођење под овај термин ствари које немају ни-

какве везе са тероризмом; учешће интереса и емоција у одређивању; изразита субјективност; дефиницијско свођење на обичан криминал; различити научни приступи који проузрокују употребу различитог вокабулара; ангажовање терориста и у више легитимним облицима оружаних конфликта, па чак и у легалним политичким активностима и замена дефинисања тероризма, као целокупне појаве, дефинисањем само метода или циљева терориста (Симеуновић, 2009, стр. 20). Дефиниција тероризма у светлу у коме се овај феномен посматра у овом чланку је она у којој „под тероризмом подразумевамо намерну употребу насиља усмерену на цивилне мете, са намером остваривања политичких циљева” (Ganor, 2005, стр. 16).

РЕГИОНАЛНЕ СПЕЦИФИЧНОСТИ ПРОДОРА РАДИКАЛНОГ ИСЛАМИЗМА

Балкански муслимани не представљају хомогену скупину, већ имају различиту етничку структуру са својом особеном историјском генезом, што директно утиче на пријемчивост идеја радикалног исламизма међу појединим групацијама. Уколико бисмо као критеријум за поделу узели етничку припадност и језик, балканске муслимане бисмо могли сврстати у четири групације: словенску, албанску, турску и ромску. У оквиру словенске групације можемо разликовати муслимане из Босне и Херцеговине, као и из Бугарске. Словенским етничким муслиманима са простора некадашње Југославије верско опредељење је одредило, постепено, и њихов посебан национални идентитет (Потежица, 2007, стр. 162). Исламизација Балкана је процес који се одвијао као последица ширења опсега територије под влашћу Отоманске империје и подразумева прелажење на ислам дела становништва које на тој територији живи. Како је ислам на Балкан дошао у „турском руху”, балкански муслимани су претежно следбеници ханефитске верско-правне школе у оквиру сунитске деноминације ислама, мада су снажно присутна и суфијска учења. Шиитска деноминација ислама значајно је мање присутна на Балкану, што не треба да нас наведе на погрешан закључак о непостојању тежњи Ирана, као најзначајније шиитске државе, да оствари свој утицај на овом простору.

Радикални исламизам не спада у феномене који су у ранијем периоду у значајнијој мери били карактеристични за Балкан. За време Другог светског рата исламистичке идеје су пропагирале организације као што су „Млади муслимани”, чији су идеолошки узор била „Муслиманска браћа”. Од тог скромног почетка, настали су темељи исламске владе која ће прузети власт у Босни пола века касније (Шиндлер, 2011, стр. 29). У току Другог светског рата, на територији Балкана је формирано неколико муслиманских СС диви-

зија (СС дивизија Скендербег сачињена од Албанаца и СС дивизија Ханџар сачињена од муслимана из Босне и Херцеговине, која се тада налазила у саставу Независне Државе Хрватске). Значајну улогу у формирању ових формација имао је јерусалимски муфтија Хаџ Амин ал Хусеини (Нај Amin el-Husseini). Послератни период обележила су иступања појединих муслиманских интелектуалаца. Врхунац тих активности представља доношење, седамдесетих година, „Исламске декларације” Алије Изетбеговића, једног од оснивача „Младих муслимана”. Сам текст има изразито панисламистички карактер, при чему се нигде не спомиње БиХ, али се каже да

„у данашњим приликама, ова тежња значи борбу за стварање велике исламске федерације од Марока до Индонезије, од тропске Африке до централне Азије”.¹

Политичко деловање аутора током распада и рата у СФРЈ двадесет година након објављивања „Исламске декларације” указује на то да је он на локалном нивоу тежио остварењу циљева који нису противуречни глобалним исламистичким аспирацијама. Становиште по коме су балкански муслимани, првенствено у БиХ, групација код које је процес секуларизације најдаље одмакао и који по начину уређења друштвених односа највише личе на европска друштва, није без основа. Међутим, тај степен секуларизације био је далеко већи у периоду пре грађанског рата деведесетих година XX века него што је то данас. Исламским чиниоцем се, дакако, не може објаснити све што се догађало и догађа у БиХ, али се без њега до краја не може разумети ништа (Танасковић, 2010б, стр. 93). Политика обезбеђивања финансијске, војне и свих других врста помоћи из муслиманских држава која је вођена од стране социолошки нерепрезентативног ратног босанско-херцеговачког руководства истовремено је подрагумевала и отварање врата многим организацијама и групама које су насталу ситуацију успешно искористиле за ширење идеологије радикалног исламизма. Тако Џон Р. Шиндлер (John R. Schindler) сматра да је „идеолошки и практичан утицај Саудијске Арабије на сукоб у Босни био одлучујући” (Шиндлер, 2011, стр. 116). Колико је испреплетаност утицаја била комплексна показује и тврдња истог аутора да је

„револуционарни Иран пружао исто толико снажну подршку као и Ријад, укључујући и знатну војну помоћ коју су Саудијци задовољно препуштали Бин Ладену и његовој сорти. Мада су Иранци били шиити, њихова исламска револуционарна др-

¹ Изетбеговић, А., *Исламска декларација*, доступно на: <http://www.bastabalkana.com/wp-content/uploads/2012/09/Islamska-Deklaracija-knjiga-o-islamizaciji-muslimana-Alija-Izetbegovic.pdf>, преузето 27. 12. 2014.

жава била је идеолошки ближа сунитској СДА него вахабизам, и многи кључни чланови Изетбеговићевог унутрашњег круга сматрали су Иран идеалом” (Шиндлер, 2011, стр. 122).

Странка демократске акције (енгл. Party of Democratic Action) јесте политичка партија формирана маја 1990. године, након увођења вишестраначког система у БиХ, која је заступала интересе муслимана у тој бившој југословенској републици. Према Шаулу Шају (Shaul Shay), могу се разликовати три облика помоћи муслиманског света БиХ за време рата: хуманитарна помоћ, углавном кроз исламска добротворна друштва; хуманитарна и војна помоћ од муслиманских земаља; помоћ терористичких организација и муцахида (Shay, 2007, стр. 71). У ратном периоду, деловање ових организација и група најбоље се може оценити кроз активности одреда „Ел Муцахид”, састављеног од страних добровољаца, од којих су многи познати припадници глобалне исламистичке терористичке мреже. Резултат ових активности су млади имами који су након проласка кроз почетне фазе процеса радикализације слати да наставе школовање на различитим верским универзитетима по муслиманском свету. Након повратка, они су успели да преузму контролу над одређеним бројем џамија и да међу младима у оквиру свога џемата са успехом шире идеје радикалног исламизма. Стварање снажне базе радикалних исламиста, при чему они израстају у носиоце пропацирања идеологије радикалног исламизма, јесте *conditio sine qua non* за ширење процеса радикализације, који постаје незаустављив, а отворено је само питање његовог будућег утицаја и прихваћености у друштву. Треба истаћи да стање овог феномена у југозападном делу Србије, често означаваном као Рашка област или Санџак, представља у значајној мери рефлексију стања из БиХ, узимајући у обзир чврсте друштвене везе муслимана који настањују овај део Србије и оних из БиХ.

Међу Албанцима на Косову и Метохији ситуација је другачија у односу на БиХ будући да је осећај етничке припадности израженији у односу на осећај верске припадности, што не значи да је овај други занемарљив. Напротив, јасно се уочава тежња за јачањем верског идентитета. Има мишљења да је тек са исламизацијом арбанашка колонизација у српске земље добила експанзиван карактер (Батаковић, 2006, стр. 26). При процењивању утицаја религије код Албанаца не сме се полазити са европоцентричног постхришћанског становишта поимања секуларизације и верског идентитета. Неопходно је истаћи један изнијансиран однос између етничке и верске компоненте албанског идентитета. За разлику од БиХ у ратном периоду, албанско вођство на КИМ јесте било социолошки репрезентативно, а тероризам тзв. Ослободилачке војске Косова на КиМ, јужној српској покрајини, имао је наглашен етно-сепаратистички ка-

рактер. Међутим, иако мање уочљива, јасно се профилисала и његова верска компонента. Муџахидска јединица „Абу Бекир Сидик” била је саставни део тзв. ОВК (Трифуновић, Стојковић и Врачар, 2011, стр. 219). Кроз њено деловање се може уочити утицај глобалне исламистичке терористичке мреже будући да су је, поред Албанаца, сачињавали и страни борци из различитих исламских земаља. Слика стања на КиМ свакако је врло слојевита и изнијансирана, па не треба *a priori* одбацити могућност преклапања концепата који начелно јесу међусобно исључиви. У стратешком смислу, албанско вођство је остваривање свог пројекта сецесије КиМ и заокруживање његове нелегалне једнострано проглашене независности везало за оне субјекте међународне заједнице који су директно супротстављени радикалном исламизму на глобалном нивоу, мада не увек и на локалном. Без обзира на то, у поједним фазама, а посебно у току рата, на тактичком нивоу су ради остваривања неких краткорочнијих циљева коришћене погодности сарадње са радикалним исламистима, мада је њихов утицај у ратном периоду био далеко мањи него у БиХ. Тадашњи албански председник Сали Бериша пружао је подршку ОВК и сматрао рат на Косову джихадом, позивајући муслимане да заштите своју отаџбину (Shay, 2007, стр. 82). Такође, на заседању Организације исламске конференције одржаном у Пакистану октобра 1998. године донета је резолуција према којој се борба муслимана Албанаца за независност мора сматрати за джихад, а муслимански свет се позива у борбу за слободу окупираних муслиманских територија (Shay, 2007, стр. 84). Тренутно албанско политичко вођство, коме је приоритет очување оствареног стратешког савезништва, покушава да направи јасну дистанцу у односу на структуре радикалног исламизма, што показује и конкретним деловањем против ових структура. Без обзира на ове напоре, неспорна је чињеница да је утицај идеологије радикалног исламизма на КиМ значајан, као и да ће додатно јачати. Методологија радикалних исламиста на КиМ слична је оној у БиХ. Највећи утицај се покушава остварити посредством различитих „хуманитарних” организација, као и деловањем младих имама Албанаца школованих у иностранству.

Приказ стања радикалног исламизма у БиХ и у јужној српској покрајини КиМ дат је детаљније, јер они представљају центре одакле заступници ове идеологије врше утицај на муслиманску популацију, зависно од етничке групације којој припадају. Слабост органа власти, доступност средстава заосталих из недавних ратова и топографске карактеристике земљишта довели су до тога да се у БиХ и на КиМ формирају снажне базе радикалних исламиста. У селу Горња Маоча, једној од ових база, боравио је и Мевлид Јашаревић непосредно пре напада на америчку амбасаду у Сарајеву 2011. године. Поред БиХ и КиМ, Беч је такође важан центар из ког се деловање

радикалних исламиста усмерава према Балкану, али и према муслиманској дијаспори у западним државама која је пореклом са Балкана.

ПОЈАЧАНИ АКТИВИЗАМ БАЛКАНСКИХ МУСЛИМАНА

Пажљивом анализом појединих догађаја, можемо уочити да последњих деценија међу балканским муслиманима јача тенденција за укључивање у решавање проблема муслимана на глобалном нивоу. Оно што забрињава јесте да се овај активизам манифестује првенствено кроз структуре радикалних исламиста.

Према Гордону Н. Бардошу (Gordon N. Bardos),

„нова генерација балканских милитантних исламиста је током последњих неколико година била укључена у бројне терористичке акције широм света, од завере да се подметне бомба у њујоршку подземну железницу 2011, завере за подметање бомбе у сиднејску оперу 2012, завере да се убију амерички војници у бази Форт Дикс у Њу Џерзију, завере за подметање бомбе у ноћном клубу у округу Тампа Беј, нападу на америчку амбасаду у Сарајеву октобра 2011, убиству два америчка војника на франкфуртском аеродрому фебруара 2011, бомбашки напад милитантних исламиста на полицијску станицу у централно босанском граду Бугојно јуна 2010, завере из октобра 2005. да се изврше бомбашки напади на амбасаде западних држава у Сарајеву, убиство породице босанских Хрвата на Божићно вече децембра 2003. приликом њиховог одласка на поноћно богослужење”.²

Иако би овај списак могао да се употпуни, биће му додата само егзекуција петорице македонских младића и једног старијег лица поред Смиљковског језера априла 2012. године. Овај догађај је интересантан јер може послужити као репер за оцењивање утицаја радикалног исламизма на ширем друштвеном нивоу. Иако *modus operandi* извршења овог терористичког акта одликује изразита суровост, оно што још више забрињава је широка подршка која је исказана у односу на починиоце овог дела. Након хапшења и спроведеног судског поступка, починиоци овог дела осуђени су на доживотне казне затвора због тероризма. Ова судска одлука изазвала је масовне вишедневне протесте Албанаца у више македонских градова, који су били праћени насиљем. Иако су протестанти покушавали да прикажу да је ова судска одлука усмерена против одређених лица због њихове етничке припадности, јасно је показан потенцијал да се пружи

² Bardoš, G., *The Ideology of Militant Islamism in Southeastern Europe*, доступно на: <http://acdemocracy.org/the-ideology-of-militant-islamism-in-southeastern-europe/>, преузето 29. 12. 2014.

масовна подршка лицима која су отворени експоненти идеологије радикалног исламизма и непосредни извршиоци терористичког акта. Овај моменат је на општем плану далеко опаснији од самог акта, јер показује да у одређеним друштвеним условима ова идеологија може добити широку друштвену подршку и проузроковати активизам који се манифестује предузимањем различитих облика политичког насиља.

Масовно учешће страних бораца – муџахида из исламског света забележено је у рату у Авганистану вођеном од 1979. до 1989. године. Није познат случај да су у овом сукобу учествовали муслимани са простора Балкана. Само неколико деценија касније, њихово учешће у оружаном сукобу у Арапској Републици Сирији се процењује троцифреним бројевима, са тенденцијом додатног повећања. Иако је тешко утврдити прецизне податке, претпоставља се да у сиријском сукобу учествује до 374 лица са простора Балкана, који се после Западне Европе и Средњег Истока ставља на треће место по бројности страних бораца који долазе у Сирију (International Centre for the Study of Radicalisation, 2013). Треба узети у обзир да је ове податке тешко прецизно утврдити, да је од наведеног извештаја протекло значајан временски период, па је реално очекивати да је овај број знатно већи. Поред овога, треба имати у виду и да многи муслимани из западних држава који учествују у овом сукобу имају балканско порекло. Оно што додатно забрињава је чињеница да се ова лица прикључују најрадикалнијим групама као што су „Jabhat al Nusra li-Ahl al-Sham” и „ISIS”, односно „Исламска држава”. Увиђајући озбиљност проблема и негативни повратни ефекат ангажовања ових лица у сиријском сукобу у неким балканским државама (Србија и БиХ), приступило се изменама кривичног законодавства у циљу омогућавања санкционисања организовања, упућивања и учешћа у оружаном сукобима у иностранству.

Једно од лица које је било предмет интересовања косовске полиције у вези са организовањем и слањем бораца у Сирију јесте и Фуад Рамићи, вођа покрета „Башкоку” („Уједини се”) и представник Европске муслиманске мреже на Косову повезане са Јусуфом ал Карадавијем. Ово лице је било ухапшено од стране израелске војске приликом спречавања пробијања поморске блокаде појаса Газе маја 2010. године.

ЗАКЉУЧАК

Пораст степена радикализације уочава се на глобалном нивоу и није карактеристичан само за Балкан. Овој општој тенденцији у балканским приликама додатни подстицај даје друштвена атмосфера настала као последица трауматичног колективног ратног искуства из деведесетих година XX и првих година XXI века. Иако би се могло

поставити питање претежности утицаја једног или другог фактора, неспорна је последица њиховог деловања која се манифестује у јачању идеологије радикалног исламизма у оквиру муслиманске верске заједнице на Балкану. Више се не поставља питање укореењености ове негативне друштвене појаве, већ степена њеног утицаја међу свим етничким групама балканских муслимана, чији су припадници, што је потребно нагласити, највеће жртве деловања ове идеологије. Ово је последица тежњи радикалних исламиста да своје учење промовишу и практично примене првенствено међу својим иноверницима, али и процена да би, у актуелном тренутку, сукобљавање са државним органима оне државе у којој делују могла да ослаби организационе структуре покрета. Циљ радикалних исламиста јесте преуређење целокупног друштва у складу са њиховом идеологијом, што значи да је њихово деловање у највећој мери, као што је истакнуто, усмерено према муслиманској верској заједници. Сложено питање изналажења обрасца међусобног суживота муслимана и немуслимана у Европи као да за сада нема адекватног и обострано прихватљивог одговора.

„Узајамна дефанзивна фасцинираност ислама и Запада (тј. света хришћанске традиције) производи двосмерни паралелни аполетски дискурс, често набијен неумереном агресивношћу, упркос декларативном позивању (оне друге стране) на толеранцију. Монолошке шине колосека међусобног неспоразумевања бесперспективно се мимоилазе, а стварни дијалог чине немогућим.” (Танасковић, 2010а, стр. 242)

Овакво стање на ширем плану ће свакако имати и своју балканску димензију. Када се говори о Балкану, стиче се утисак да је он донекле скрајнут и у сенци питања Средњег истока и муслимана у западним друштвима. При спомињању радикалног исламизма и исламистичког тероризма, Балкан је ретко коме прва асоцијација. Често је замагљен масовним бестијалним насиљем које се широком аудиторијуму преноси са простора Средњег истока, али и пунктуалним, и по својој извитопереној способности комуникације врло погодним, које се одиграва у западним државама. И док Балкан једни доживљавају ближе Западу, а други Истоку, он остаје самосвојан и обележен својим унутрашњим противуречностима. Као такав, он представља константу коју треба узимати у обзир у процењивању утицаја исламског, а са њим и исламистичког, фактора на Европу, као простор на коме је изражена миграција становништва према Европи, али и другим деловима света.

Само предузимањем добро промишљених мера може се сузбити, али је нереално очекивати и у потпуности неутралисати утицај идеологије радикалног исламизма на Балкану. Као што са аспекта радикалних исламиста овај простор представља део гло-

балне слагалице, тако га треба посматрати и у контексту свеукупних напора на међународном нивоу који се предузимају у циљу сузбијања радикалног исламизма. Треба имати у виду његову географску позиционираност, која представља својеврсну спону између Европе и Средњег истока, и то не само у географском већ и у ширем културно-историјском смислу.

ЛИТЕРАТУРА

- Bardoš, G., *The Ideology of Militant Islamism in Southeastern Europe*, <http://acdemocracy.org/the-ideology-of-militant-islamism-in-southeastern-europe/>, доступно 29. 12. 2014.
- Bataković, D. (2006). *Kosovo i Metohija u srpsko-arbanaškim odnosima [Kosovo and Metohija in the Serbian-Arbanasian Relations]*. Beograd: Čigoja štampa.
- Bodrijar, Ž. (2007). *Duh terorizma [The Spirit of Terrorism]*. Beograd: Arhipelag.
- Ganor, B. (2005). *The Counter-Terrorism Puzzle*. Herzilya: Interdisciplinary Center Herzilya Projects.
- Izetbegović, A., *Islamska deklaracija [Islamic Declaration]*. <http://www.bastabalkana.com/wp-content/uploads/2012/09/Islamska-Deklaracija-knjiga-o-islamizaciji-muslimana-Alija-Izetbegovic.pdf>, доступно 27. 12. 2014.
- International Centre for the Study of Radicalisation. (2013). *ICSR Insight: Up to 11,000 foreign fighters in Syria; steep rise among Western Europeans*. London: ICSR.
- Potežica, O. (2007). *Vehabije, između istine i predrasuda [Wahhabis, Between the Truth and Prejudice]*. Beograd: Filip Višnjić.
- Precht, T. (2007). *Homegrown Terrorism and Islamist Radicalisation in Europe*. Denmark: Research report funded by the Danish Ministry of Justice.
- Said, E. (2008). *Orijentalizam [Orientalism]*. Beograd: Čigoja štampa.
- Simeunović, D. (2009). *Terorizam [Terrorism]*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Shay, S. (2007). *Islamic Terror and the Balkans*. Herzilya: Interdisciplinary Center Herzilya Projects.
- Shepard, W. (1996). *Sayyid Qutb and Islamic Activism: A Translation and Critical Analysis of Social Justice in Islam*. New York: E.J. Brill.
- Tanasković, D. (2010a). *Islam dogma i život [Islam Dogma and Life]*. Beograd: Srpska književna zadruka.
- Tanasković, D. (2010b). *Islam i mi [Islam and us]*. Beograd: Partenon.
- Todorova, M. (2006). *Imaginarni Balkan [Imagining the Balkans]*. Beograd: Čigoja štampa.
- Trifunović, D., Stojković, G., Vračar, M. (2011). *Terorizam i vehabizam [Terrorism and Wahhabism]*. Beograd: Filip Višnjić.
- Huntington, S. (2000). *Sukob civilizacija i preoblikovanje svetskog poretka [The Clash of Civilizations and the Remaking of the World Order]*. Podgorica: CID.
- Šindler, Dž. (2011). *Bosanski rat i teror [Bosnian War and Terror]*. Beograd: Službeni glasnik.

THE GENESIS OF RADICAL ISLAMISM IN THE BALKANS

Stevan Stevčić

Ministry of Internal Affairs of the Republic of Serbia, Gendarmerie, Niš, Serbia

Summary

The increase in the degree of radicalization can be observed globally and is not unique for the Balkans. In the Balkan situation, an additional incentive to this general trend is provided by the social atmosphere created as a result of a traumatic collective war experience in the nineties of the XX century and the early years of the XXI century. While it could be a question of the prevalence of influence of one factor or the other, it is an indisputable consequence of their actions that is manifested in strengthening the ideology of radical Islamism within the Muslim community in the Balkans. The roots of this negative social phenomena are not the matter of question, but the degree of its influence among all ethnic groups of Balkan Muslims, whose members are - which is very important to emphasize - the biggest victims of this ideology. This is due to the tendency of radical Islamists to promote their learning and practical application primarily among their Gentile, but also due to the estimate that, at the present moment, the confrontation with the state authorities of the State in which they act could weaken the organizational structure of the movement. The goal of radical Islamists is the refurbishment of the entire society according to their ideology, which means that their operations are mostly directed, as it is highlighted, towards the Muslim religious community. It seems that, for now, there is no adequate and mutually acceptable answer for the complex issue of finding a form of mutual coexistence of Muslims and non-Muslims in Europe.

“Mutual defensive fascination of Islam and the West (ie. The world of Christian tradition) produces two-way parallel apologetic discourse often charged with immoderate aggression, despite the declarative calls (of that other side) for tolerance. The monologue rail tracks of mutual misunderstanding hopelessly cross paths making a real dialogue impossible” (Tanasković, 2010a, p. 242).

This situation on a larger scale will certainly have its Balkan dimension. When it comes to the Balkans, one gets the impression that it was somewhat sidelined in the shadow of the issues of the Middle East and Muslims in Western societies. At the mention of radical Islamism and Islamist terrorism, the Balkans is rarely the first association. It is often blurred with the information to the wide audience about the mass bestial violence from the Middle East, which is also punctual, and by their warped ability to communicate very suitable, that is taking place in the western countries. And while some perceive the Balkans closer to the West and others to the East, the Balkans remains independent and marked by its internal contradictions. As such, it is a constant that should be taken into account in assessing the impact of the Islamic, and with it - the Islamist as well, factor in Europe, as a territory with noticeable population migration towards Europe, but towards other parts of the world as well.

Only by taking well planned and thoughtful steps can the impact of radical Islamism ideology in the Balkans be controlled, but it is certainly unrealistic to expect to completely neutralize it. Just as this area represents a part of the global puzzle from the aspect of radical Islamists, so it should be viewed in the context of the overall efforts on the international level undertaken in order to suppress radical Islamism. Its geographical positioning should be borne in mind as it represents a kind of a link between Europe and the Middle East, not only in geographical, but also in the wider cultural and historical sense.